

บทคัดย่อ

ชาวประมงพื้นบ้าน หมายถึง ผู้ประกอบอาชีพประมงที่ใช้แรงงานในครอบครัวเป็นหลักใช้เรือขนาดยาวไม่เกิน 10 เมตร ขนาดเครื่องยนต์ไม่เกิน 30 แรงม้า ทำการประมงไม่ไกลจากฝั่งมากนัก และเฉลี่ยห่างจากฝั่งประมาณ 5 กิโลเมตร ทำการประมงด้วยเครื่องมือต่างๆแบบดั้งเดิม เช่น อวนติด อวนจม เบ็ด อวนทับตลิ่ง ลอบ ฯลฯ

ชาวประมงพื้นบ้านตั้งถิ่นฐานกระจายอยู่ในพื้นที่ 2,500 หมู่บ้าน ใน 24 จังหวัด แบ่งเป็นจังหวัดภาคกลาง 11 จังหวัด และภาคใต้ 13 จังหวัด สำหรับในภาคใต้ มีชาวประมงพื้นบ้านอยู่จำนวน 242,408 คน หรือ 46,630 ครอบครัว อาศัยอยู่ใน 1,146 หมู่บ้าน ใน 261 ตำบล 71 อำเภอ ชาวประมงเหล่านี้ส่วนใหญ่มีฐานะทางเศรษฐกิจยากจน มีการหากินที่ยากลำบาก เนื่องจากการลดลงของปริมาณสัตว์น้ำ อันมีสาเหตุมาจากความล้มเหลวในการจัดการทรัพยากรสัตว์น้ำทางทะเล ทำให้มีการทำการประมงในปริมาณที่มากเกินไป (Over Fishing) ทำให้สัตว์น้ำไม่สามารถเจริญเติบโตทดแทนปริมาณที่จับไปได้ทัน

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสถานการณ์ของชาวประมงพื้นบ้านภาคใต้ทั่วไป ศึกษาถึงสาเหตุ ลักษณะ และความรุนแรงของความยากจนในกลุ่มชาวประมงพื้นบ้าน เพื่อแสวงหาแนวทางแก้ไขและทางออกของการแก้ปัญหา โดยใช้วิธีการศึกษาตามแนวคิดเศรษฐศาสตร์การเมือง ศึกษาถึงพลังการผลิตและความสัมพันธ์ทางการผลิตของชุมชน และใช้การวิจัยภาคสนาม ศึกษาโดยการสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่มย่อย และการสังเกตแบบมีส่วนร่วม

จากการศึกษาพบว่า ชาวประมงบ้านในถ้ำกลุ่มที่ทำการศึกษามีฐานะทางเศรษฐกิจที่ยากจน ร้อยละ 90 มีภาวหนี้สินซึ่งติดพันอยู่กับเจ้าแก่ ประมาณรายละ 30,000-100,000 บาท ที่เกิดจากการลงทุน ซึ่งมีโอกาสน้อยมากที่จะปลดหนี้ ทำให้ชาวประมงจะต้องดิ้นรนทำงานหนักมากขึ้น ใช้เวลาและทุนในการทำประมงมากขึ้น และต้องออกไปทำการประมงห่างจากฝั่งมากขึ้น หรือบางครั้งต้องอพยพย้ายไปทำการประมงยังจังหวัดใกล้เคียง และเมื่อไม่อาจรับภาระหนี้ได้อีกต่อไป ชาวประมงจะนำเรือและเครื่องมือมอบให้เจ้าหนี้เพื่อเป็นการปลดเปลื้องหนี้สิน และตัวเองก็จะกลายเป็นแรงงานรับจ้างของเรือลำอื่นๆต่อไป หรือเลิกอาชีพประมงเพื่อไปทำงานรับจ้างอย่างอื่นแทน ซึ่งก็ไม่มีทางเลือกมากนัก เนื่องจากมีความรู้และขาดทักษะในการทำงานในอาชีพอื่น

นอกจากนี้ชาวประมงยากจนยังไม่มีที่ดินอยู่อาศัยเป็นของตนเอง ได้อาศัยเช่าที่ดินของคนร่ำรวยในชุมชนอยู่ ในส่วนบุตรหลานก็ได้รับการศึกษาน้อยเนื่องจากข้อจำกัดทางด้านการเงิน อย่างไรก็ตาม ชาวประมงยังมีระบบในการช่วยเหลือเกื้อกูลกันเอง เช่น การเลี้ยงน้ำชาเพื่อช่วยเหลือในกรณีที่เกิดเหตุสุดวิสัย เช่น เรือจม เครื่องยนต์หาย หรือ การจัดระบบขากาตของชุมชนเพื่อช่วยเหลือผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ซึ่งเป็นหลักการของศาสนาอิสลาม

สาเหตุของความยากจน เนื่องจาก (1) การมีรายได้ไม่แน่นอนและมีรายได้ลดลง ทั้งนี้เนื่องจากปริมาณสัตว์น้ำที่จับได้ไม่แน่นอนและมีแนวโน้มจะลดลงอย่างต่อเนื่อง ซึ่งมีสาเหตุมาจากความล้มเหลวในการ

จัดการทรัพยากรสัตว์น้ำชายฝั่ง ที่มีการปล่อยให้เรือประมงขนาดใหญ่ที่ใช้เครื่องมือที่ทำลายสัตว์น้ำอย่างรุนแรง เช่น เรืออวนรุน เรือคราดหอย ลักลอบเข้ามาทำประมงในเขต 3,000 เมตร จากชายฝั่ง รวมทั้งผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ชายฝั่ง เช่น การลดลงของพื้นที่ป่าชายเลน เป็นต้น (2) การที่ชาวประมงไม่ได้เป็นเจ้าของปัจจัยการผลิต เนื่องจากต้องกู้เงินจากเจ้าแก้มเพื่อสมทบกับเงินทุนของตนเองในการลงทุนจัดหาเรือ เครื่องยนต์ และอวนในช่วงเริ่มต้น และมีการกู้ยืมอย่างต่อเนื่องเมื่อต้องมีการเปลี่ยนอวน ดังนั้นปัจจัยการผลิตจึงมีส่วนเป็นของเจ้าแก้มมากขึ้น ๆ ทำให้ชาวประมงขาดอิสระในการประกอบอาชีพ เพราะการซื้อขายสัตว์น้ำถูกบังคับให้ขายกับเจ้าแก้มเท่านั้น ซึ่งจะได้ราคาต่ำกว่าทั่วไปประมาณร้อยละ 20-40 เพื่อทดแทนในการให้กู้เงิน และ (3) การไม่สามารถวางแผนการใช้จ่ายเงินของครอบครัวได้ เนื่องจากชาวประมงมีการบริโภคสิ่งของเครื่องใช้ต่างๆตามกระแสนิยม โดยคาดหวังว่าจะมีรายได้ แต่บ่อยครั้งที่ไม่มีรายได้เข้ามาตามที่คาดหวัง จึงทำให้ต้องกู้ยืมเงิน

แนวทางแก้ไขและทางออกของการแก้ปัญหา ในส่วนของชาวประมงจะต้องมีการจัดการวางแผนในการใช้จ่ายให้สอดคล้องกับรายรับ และมีการรวมกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมสะสมทุน เช่นกลุ่มออมทรัพย์ แล้วขยายสู่กิจกรรมอื่นๆต่อไป เช่น ร้านค้าสหกรณ์ การรับซื้อสัตว์น้ำของสมาชิก สำหรับหน่วยงานราชการและองค์การบริหารส่วนท้องถิ่น ควรสนับสนุนกองทุนโดยร่วมสมทบกับกองทุนของชุมชน รวมทั้งจะต้องมีการปราบปรามเรือประมงที่ทำผิดกฎหมายอย่างเด็ดขาด และต้องมีนโยบายในการฟื้นความสมดุลของทรัพยากรสัตว์น้ำให้กลับมาอีกครั้งหนึ่ง เช่น การจัดทำปะการังเทียม